

De Zelfzwichter

Erfgoednieuws | 2026

Erfgoed
Groningen

Colofon

Jaargang 1, mei 2026

De Zelfzwichter | Publieksversie
is een jaarlijkse uitgave van Erfgoed in
Groningen en wordt gratis verspreid.

Redactie

Rosa Veldman, Thea Pol, Johan van Dijk

Reguliere redactie

Herman Bröring, Paul Casteleijn,
Johan van Dijk, Ids van der Honing,
Bert Steenhuizen, Margreet Versteeg

Met medewerking van

Albert Buursma, Roeli Broekhuis,
Aad van der Drift, Luuk van Term,
Derk Jan Tinga, Emmy Wagenaar
Hummelinck

Erfgoed in Groningen

Raadhuisstraat 3, 9988 RE Usquert
(0595) 749 330
www.erfgoed Groningen.nl

Vormgevingsconcept en ontwerp

Gerard de Vries / smartmobiletour.nl

Drukwerk MarneVeenstra

Oplage 5.000 exemplaren

Voorzijde omslag:

Boven: koren- en pelmolen De Wetsinger,
Klein Wetsinge (foto: Johan van Dijk).

Onder: Gijsje Stephanus en Jaap Bijleveld
voor molen Weddermarke
(foto: Jelte Oosterhuis)

Achterzijde omslag:

Korenmolen Nieberter Molen;
foto: Jelte Oosterhuis

Inhoud

Scan de QR-code voor interactieve informatie bij de artikelen

Voorwoord | 5

Meesters van wind en water | 7

In kórt bestek | 10

De rouwstand | 15

Verhalen van Groningen - De Goliath in de Eemshaven | 17

Jonge molenmakers | 18

In de kap van De Ster | 20

Erfgoed onderwijs | 23

Wat is zelfzwichting | 24

Molenaars in opleiding | 27

Erop oet mit fiets | 29

Blij met draaiende molens

Tekst: Roeli Broekhuis

Groningen kent ruim 90 monumentale molens die kunnen draaien. Als je erop let, zie je ze overal in de provincie staan. Korenmolens bij steden en dorpen, poldermolens in de ruimte. Ze zijn zo vanzelfsprekend, dat veel mensen zich niet realiseren hoeveel tijd, liefde en aandacht het kost om deze oude instrumenten in stand te houden. Gelukkig zijn er veel mensen die het leuk vinden om vrijwillig molenaar te worden of om als molengids bezoekers op de molen te ontvangen. Hierdoor is het mogelijk om een kijkje te nemen in de molens en om je te verwonderen over de ingenieuze techniek die energie levert. Door de jaren

heen is lang nagedacht over het beste wieksysteem, want hoe haal je het meeste rendement uit de wind? Vooral in Groningen hebben veel molens daarvoor een wieksysteem met zelfzwichting. Dit zijn kleppen in de wieken die open en dicht kunnen. Een molenaar hoeft met dit systeem de molen niet stil te zetten om zeilen voor te leggen, maar kan doordraaien omdat de kleppen zich afhankelijk van de kracht van de wind openen en sluiten. Er is kortom veel te ontdekken en te beleven op de Groninger molens. Kom in beweging en maak kennis met de molens, de molenaars en de molengidsen.

Molens: meesters van wind en water

Hoe molens ons land hebben veroverd

Tekst: Luuk van Term | De Hollandsche Molen

Nederland zonder molens is bijna ondenkbaar. Ze horen bij ons landschap zoals grachten bij Amsterdam en dijken bij Zeeland. Toch is de molen allerm minst een Nederlandse uitvinding. Over de hele wereld staan molens die draaien op water, wind, mensen of dieren. Maar juist in de Lage Landen groeide de windmolen uit tot een technisch hoogstandje met een ongekende rijkdom aan vormen en functies. We nemen u mee langs de ontwikkeling van de molen, zijn vele toepassingen en het leven van de mensen die hem draaiende hielden.

De eerste ‘molens’ zijn niets meer dan twee stenen die over elkaar werden gewreven om graan te malen. Later komen handmolens met een draaibare bovensteen en vervolgens rosmolens, aangedreven door paarden of ossen. Pas als water en wind als krachtbronnen worden benut, beginnen molens een belangrijke rol te spelen in de ontwikkeling van dorpen, steden en zelfs het Nederlandse landschap.

WATERKRACHT ALS BEGINPUNT

Langs snelstromende beken in onder meer de Veluwe, Overijssel en Limburg verschijnen vanaf de middeleeuwen door water aangedreven molens. Ze malen graan, slaan olie of zagen hout. In totaal zijn er nu nog ruim honderd over – stille getuigen van een eeuwenoude techniek. Daarnaast kent Nederland bijzondere varianten, zoals schipmolens die als drijvende werktuigen op rivieren liggen en getijdenmolens die draaien op de kracht van eb en vloed.

DE OPKOMST VAN DE WINDMOLEN

De windmolen ontstaat in de 8ste eeuw in het westen van Azië. Vanaf de 13de eeuw doet deze zijn in-

trede in Noord-West-Europa. Vooral in ons vlakke landschap, waar de wind vrij spel heeft, blijkt dit een schot in de roos te zijn. Door de eeuwen heen verschijnen talloze molentypen. De oudste houten molens die in hun geheel op de wind worden gedraaid, zijn de standerdmolens. Wipmolens – die vooral als poldermolen dienstdoen – verplaatsen tot op de dag van vandaag water. Verder kennen we verschillende ronde en kantige molens. Paltrokmolens zijn speciaal ontworpen om hout te zagen, een innovatie die Nederland een reuzensprong gaf in de scheepsbouw. Daarnaast zijn er charmante kleine molentjes zoals spinnenkoppen, tjaskers en weide molens, die tot op vandaag het waterbeheer in veenpolders ondersteunen.

MEER DAN MALEN ALLEEN

Molens begonnen ooit als graanmaalderijen, maar groeiden uit tot complete industriële complexen. Zeker in de 17de en 18de eeuw fungeren molens als motoren van handel en industrie. Denk aan korenmolens: generaties lang brachten boeren hun graan naar de molenaar. Die bepaalde met zijn vakmanschap de kwaliteit van het meel en dus van het brood. Van rogge en boekweit tot tarwe. Met veranderende eetgewoonten verandert ook de molentechniek. Veel korenmolens schakelen in de 20ste eeuw over op mechanische aandrijving, maar wind blijft het romantische hart van deze molens.

INDUSTRIEMOLENS: DE EERSTE FABRIEKJES

Al vroeg ontdekt men dat molens veel meer kunnen dan malen. Zo ontstaan houtzaagmolens die grote scheepswerven mogelijk maken, oliemolens die lijnzaad en koolzaad verwerken, verfmolens die pigmenten maken voor verf en aardewerk, pelmolens die gerst tot gort pellen en papiermolens die vooral op de Veluwe en in de Zaanstreek papier maken. De Zaanstreek groeit zelfs uit tot het eerste industriegebied ter wereld, met meer dan duizend molens die vlak bij elkaar draaien.

1. Korenmolen De Hoop, Kropswolde; foto: Hermannus Noot
2. Poldermolen De Eendracht, Sebaldeburen; foto: Groninger Molenarchief

1

2

3

1. Maalkuip
2. Molenaar Janko Doornbos is de voorraad aan het luien in molen De Jonge Hendrik in Den Andel
3. Standerdmolen Ter Haar
4. Molenaar Janko Doornbos laat gepelde gort zien

POLDERMOLENS: ARCHITECTEN VAN HET LANDSCHAP

Nergens ter wereld hebben molens zo'n grote invloed gehad op het landschap als in Nederland. Toen het veen begon te zakken en rivieren werden bedijkt, kon water niet langer vanzelf wegstromen. De oplossing? Windkracht. Vanaf de 15de eeuw worden poldermolens ingezet om polders droog te houden en later om meren leeg te malen. Grote droogmakerijen zoals de Beemster en Schermer zijn het resultaat van indrukwekkende molengangen: rijen molens die water via verschillende niveaus omhoog pompen. Met recht iconen van Nederlandse ingenieurskunst.

HET EINDE VAN EEN TIJDPERK

Vanaf de tweede helft van de 18de eeuw duikt een nieuwe krachtbron op: de stoommachine. Voor moleneigenaren is de overstap naar stoom echter ingewikkeld. Niet alleen de aandrijving, maar ook gebouwen, machines en processen moeten worden aangepast. Behalve stoom zorgen diesel- en elektromotoren na 1900 voor nog snellere veranderingen. Industriële productie groeit explosief, processen worden grootschaliger en nauwkeuriger. Hoewel molens massaal verdwijnen, leidt dat nauwelijks tot protest. De meeste mensen zien molens vooral als werktuigen, niet als cultuurdragers. Maar rond 1900 ontstaat een nieuwe waardering voor molens en het traditionele landschap. Buitenlandse reizigers prijzen het unieke Nederlandse molenlandschap; kunstenaars zoals Claude Monet leggen het vast in schilderijen die internationaal opvallen. Tegelijk groeit een

2
nationaal bewustzijn. Volkskundigen en monumentenbeschermers benadrukken het belang van het bewaren van Nederlandse cultuur, niet alleen kerken en kastelen, maar ook boerderijen en molens.

EEN LEVEND MONUMENT

In deze tijd van snelle modernisering ontstaan verschillende erfgoedorganisaties, zoals de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten (1905) en Heemschut (1911). Zij grijpen dat vooruitgang ook verlies betekent. In diezelfde geest richten juristen, ingenieurs, bestuurders en andere burgers in 1923 De Hollandse Molen op. Dankzij vrijwilligers, eigenaren en instellingen als De Hollandse Molen telt ons land vandaag de dag nog zo'n 1.200 molens – niet alleen als monumenten, maar ook als werkende erfgoedmachines.

Daarmee is Nederland nog steeds een van de grootste molenlanden ter wereld. Wie goed kijkt, ziet dat elke molen een verhaal vertelt: over innovatie, over strijd tegen het water, over vakmanschap en over de mensen die met de wind leefden. Nederland draait misschien niet meer op wind- en waterkracht, maar molens blijven een trots symbool van onze geschiedenis én van onze vindingrijkheid.

Luuk van Term | De Hollandsche Molen

Dit artikel is een bewerking van de eerste twee hoofdstukken van 'Van werktuig tot wereldmerk', het boek dat in 2023 verscheen ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van De Hollandsche Molen. Met dank aan auteurs Ellen Steendam en Jos Bazelmans.

In kört bestek

Tekst: Rosa Veldman

Het hele jaar door valt er in de provincie Groningen van alles te beleven op het gebied van molens en ander erfgoed. Hieronder lichten we een paar activiteiten uit.

Word vrijwilliger op de molen

Molens horen bij ons landschap. Maar zonder mensen die er om geven, zouden ze langzaam maar zeker vervallen. Houtworm en andere kleine knagers grijpen al hun kans als de wieken te lang stilstaan. Het zijn de molenaars en molengidsen — vakkundige vrijwilligers — die ervoor zorgen dat de molen blijft draaien en een bruisend onderdeel van dorp en gemeenschap blijft.

Rondleiding op de Nieberter Molen

Vind jij het heerlijk om je vrije tijd nuttig te besteden, het liefst met de wind in de haren? Dan is vrijwilligerswerk op de molen misschien wel iets voor jou. Als molenaar of als molengids. Erfgoed in Groningen biedt regelmatig cursussen aan. Meer weten? Stuur een mail naar info@erfgoedingroningen.nl.

Luustern

Een molen praat met de wind. Wie goed luistert, hoort het suizen van de wieken, het kraken van oud hout en bij maalmolens het gestage geluid van steen op steen. Podcasts vragen diezelfde aandacht: even stilstaan — of juist doorfietsen — en luisteren.

Vijf molens, vijf verhalen

Stap op de fiets en ontdek vijf bijzondere molens op het Hogeland – met een podcast als reisgezel. Bij elke molen vind je een QR-code die je verbindt met een aflevering van ongeveer tien minuten, gemaakt door podcastmaker Tom Tieman. Zo hoor je onderweg het verhaal van de Aeolus in Adorp, De Wetsinger in Klein Wetsinge, De Vriendschap in Winsum, De Jonge Hendrik in Den Andel en De David in Warffum. De route is in één keer te fietsen of in etappes. Podcast en route zijn vanaf 12 juni beschikbaar via erfgoedingroningen.nl.

Titus en Marlot; foto: Nienke Maat

Podcast Titus en Marlot

Molens geven een inkijkje in de geschiedenis van onze provincie. En zo is er meer erfgoed dat ons terugbrengt naar vervlogen tijden, zowel in Stad als Ommeland. Vader en dochter Titus en Marlot delen hun passie voor de Groningse geschiedenis. Hij is stadsgids, zij docent geschiedenis. Samen maken ze een podcast over verhalen uit Stad — en in het volgende seizoen trekken ze verder de provincie in. Benieuwd?

Luister via rtvnoord.nl/podcasts.

Kom kijken! Molen in actie!

Twee weekenden in het voorjaar zijn hét moment om de Groningse molens van dichtbij te beleven. Als het weer meewerkt, draaien door de hele provincie de wieken in de wind. Met wind mee draaien de wieken door de hele provincie, maar ook zonder wind zijn de meeste molens gewoon open — voor een rondleiding, een gesprek met de molenaar of een activiteit voor jong en oud.

Nationale Molendagen

Datum: 9 en 10 mei | Tijd: de hele dag | Locatie: molens door heel Nederland

Elk jaar in het tweede weekend van mei draaien door heel Nederland de molens. De meeste zijn open voor een rondleiding en op sommige worden ook activiteiten georganiseerd. Meer informatie via molens.nl.

Groninger Molenweekend

Datum: 13 en 14 juni | Tijd: hele dag | Locatie: molens in de provincie Groningen

Een maand later is Groningen zelf aan de beurt. Op sommige molens word je onthaald met koffie en thee. Molen De Stormvogel in Loppersum pakt uit met activiteiten

en lekkernijen — inclusief pannenkoeken. En bij weer andere molens loop je tegelijk een mooie expositie van een lokale kunstenaar binnen. Hét moment om de molens in je eigen provincie te ontdekken.

Dansen naar de pijpen van de wind

Wind beweegt molenwieken. Lucht beweegt orgelpijpen. Beide werken door de kracht van stromende lucht — en beide vullen ze het Groningse erfgoed al eeuwen met leven en geluid.

Orgeldag Noord Nederland

Datum: 9 mei 2026 | Tijd: hele dag | Locatie: kerken in de provincies Groningen, Drenthe en Friesland

Noord-Nederland kent de hoogste orgeldichtheid ter wereld. Op 9 mei zijn er maar liefst zo'n honderd orgels te bezichtigen en te beluisteren in Groningen, Drenthe en Friesland. Van dorpskerkje tot stadskathedraal: de deuren gaan open en de muziek klinkt. Meer informatie en opgeven via hinszorgelleens.nl.

Organist Rien Donkersloot; foto: eigen foto

Orgelexcursie SGO

Datum: 6 juni | Locatie: Kloosterburen

Op 6 juni neemt Stichting Groningen Orgelland je mee langs drie orgels uit het katholieke erfdeel van de provincie. De route voert langs de kerken van Wehe den Hoorn en Kloosterburen en eindigt bij de Sint-Jozefkathedraal in Groningen. Organist Sjoerd Ruisch verzorgt de muzikale begeleiding. Een mooie kans om orgels te horen én te zien op bijzondere locaties. groningenorgelland.nl

Muziek & Monument

Datum: Zondag 14 juni 2026 | Locatie: Nieuwolda, Midwolda, Oostwold en Finsterwolde

Op zondag 14 juni vindt de derde editie van festival Muziek & Monument plaats. In vier monumentale Woldkerken in Nieuwolda, Midwolda, Oostwold en Finsterwolde treden vier verschillende ensembles op — met een programma dat dwars door de genres gaat: van klezmer en tango tot Balkanliederen en zigeunermuziek. Kies één concert of pak de hele dag mee. Een passe-partout voor alle vier kost €30, een los concert €10.

hinszorgelmidwolda.nl/muziek-en-monument/

Bolotny Trio; foto: Wilco van der Laan

Voortgang & Tegenwind

Wie wel eens over de uitgestrekte vlakten van Het Hogeland fietst, weet hoe het voelt om de wind tegen te hebben: je trapt je de benen uit het lijf maar schiet geen meter op. Een flinke wind mee, en je bent zomaar minuten eerder op je bestemming. In het provinciaal bestuur is dat de afgelopen twee eeuwen niet anders geweest — figuurlijk dan.

Vorig jaar verscheen Voortgang & Tegenwind: 200 jaar provinciaal bestuur in Groningen bij uitgeverij Passage. Gerenommeerde historici van de RUG schreven mee aan dit lijvige boek dat zich laat lezen als een kroniek van onze provincie. Rondom het boek organiseert de Rijksuniversiteit samen met de Provincie en Erfgoed in Groningen een tiendelige lezingenreeks, steeds op een erfgoedlocatie die past bij het onderwerp. Meer informatie en aanmelden via erfgoedingroningen.nl.

Groot denken

Datum: 25 mei | Tijd: 20:00 | Locatie: MuzeeAQUARIUM

Groningen dacht groot. Waar andere provincies voorzichtig opereerden, kwamen hier regelmatig groot-schalige plannen op tafel — zeker rondom de haven van Delfzijl en de industrialisering van Noordoost-Groningen. Historici Dirk Jan Wolfram en Stefan Couperus

gaan in op de vraag wat het provinciebestuur dreef, en hoe die keuzes de regio vormden.

Daarnaast deelt Harm Post, voormalig directeur van Groningen Seaports, zijn ideeën over de plannen voor de uitbreiding van de Eemshaven. In 1974 was er een wereldwijde oliecrisis waardoor de pas uitgebreide haven op zoek moest naar een nieuwe invulling. Die werd gevonden in energie en data. Aan de vooravond van mogelijk een nieuwe energiecrisis moet nu alweer een besluit worden genomen over uitbreiding.

10 juni: Rood op het Pluche

**Datum: 10 juni | Tijd: 20:00 | Locatie: Berlagehuis
Usquert**

Sociaaldemocratische bestuurders waren jarenlang dominant in het Groningse provinciebestuur. Welke families en individuen waren bepalend? En hoe werkten zij samen — of botsten ze juist? Stefan Couperus neemt je mee in de politieke cultuur van deze ‘rode dynastieën’.

Foto: Persfotobureau D. van der Veen, collectie Groninger Archieven

Herestraat, gedeelte college van B & W onderweg naar de waterval fontein voor officiële opening Herestraatpromenade v.l.n.r. wethouder Max van den Berg, Mw. J. Buiter en burgemeester H.G. Buiter.

Grunnen broest

De maanden mei en juni bruisen in Groningen. Festivals zoeken hier bewust de verbinding met het Groningse erfgoed — door hun locatie, hun insteek of de taal die er wordt gezegd.

Grasnapolsky

Datum: 14, 15 en 16 mei | Locatie: EMG & Zakkenloods
Het festival Grasnapolsky betekent een weekend lang muziek, kunst en expeditie in de setting van bijzonder erfgoed. Jarenlang was dat de prachtige strokartonfabriek De Toekomst. Dit jaar trekt het festival voor het eerst in bij de EMG in Stad, waarmee zij opnieuw kiezen voor industrieel erfgoed. Meer via grasnapolsky.nl

Terug naar het begin

Datum: 29, 30 en 31 mei | Locatie: diverse kerken in de gemeente Eemsdelta

Steengoede artiesten in kerkjes vol verhalen. Als bezoeker rijg je op de fiets je eigen programma van intieme optredens aaneen, door de wierden en het erfgoed van Eemsdelta. Voor de 17e keer. Weids, lokaal en toch van ons allemaal. Meer via terugnaarhetbegin.nl.

Festival Terug naar het begin; foto: Kees van de Veen

Tussen wènst en wereld

Datum: 5, 6 en 7 juni | Locatie: Wongema Hornhuizen
Wat betekent het landschap als inspiratiebron? Dat is de centrale vraag van het festival Tussen Wènst en Wereld, op 5, 6 en 7 juni in Wongema bij Hornhuizen. Drie dagen lang komen landschap, kunst en inspiratie samen in film, fotografie, literatuur, wandelingen en Gronings-talige muziek (van onder anderen HISTER en StA). Voor de jongste bezoekers is er een apart kinderprogramma. Een festival voor het hele gezin, midden in het Groningse landschap.

Meer informatie via erfgoedgroningen.nl.

Woldfestival

Datum: 13 juni | Tijd: 13:00 – 18:00 uur | Locatie: Fraylemaborg

Hèt culturele festival met artiesten uit de regio en extra aandacht voor aankomend talent. TikTok Tammo verzorgt alvast een optreden — het volledige programma volgt nog. Houd woldfestival.nl in de gaten!

Dichters in de Prinsentuin

Datum: 26 – 28 juni | Locatie: Prinsentuin, Groningen

In de historische Prinsentuin komen dichters en poëzie-minnend publiek samen. Vast onderdeel: Grunnegers in het Gruin, waar de crème de la crème van de streektaal-poëzie klinkt én nieuw talent wordt ontdekt.

Meer via noordwoord.nl.

Dichters in de Prinsentuin: foto: Reyer Boxem

Stap in de geschiedenis

Groningen is rijk aan tastbare geschiedenis — van borgen die hier al eeuwen staan tot vestingen waar de tijd zo nu en dan wordt teruggedraaid.

Dag van het Kasteel

Datum: 25 mei (Tweede Pinksterdag) | Locatie: diverse borgen, burchten en kastelen in heel Nederland

Elders heet het een kasteel, in Groningen noemen we het een borg. Op Tweede Pinksterdag openen veel van deze bijzondere plekken hun deuren. Dit jaar staat de dag in

het teken van de liefde. Museum Borg Verhildersum in Leens doet mee met een romantisch borgherenverhaal en dingt mee naar de Vriendenloterij Museumprijs. Op de Ennemaborg vinden een lezing en wandeling plaats. Meer via dagvanhetkasteel.nl.

Slag om Bourtange

Datum: 6 en 7 juni | Locatie: Vesting Bourtange

Al indrukwekkend genoeg van zichzelf, maar op 6 en 7 juni wordt de klok teruggedraaid naar de Tachtigjarige Oorlog. Soldaten, kanonnen, kostuums — de Slag om Bourtange zet de getrouw gereconstrueerde vestingwerken om in een volledig historisch spektakel.

Meer via bourtange.nl.

Exposities

In Groningen kun je vrijwel elke dag van het jaar een bijzondere expositie zien. In het Groninger Museum natuurlijk, maar ook in één van de vele kleinere en specialistische musea die de provincie rijk is — of op een verrassende locatie. Zoals in een molen.

We lichten een paar uit.

BRAND! 200 jaar brandweer Delfzijl en Farmsum

Datum: t/m 25 mei | Locatie: MuzeeAquarium Delfzijl
Van paardenkar tot moderne bluswagen — MuzeeA-

Farmsumer brandweer met brandspuit, links brandm. De Vries, rechts Schenkel, Uit de collectie van de Groninger Archieven

quarium Delfzijl neemt je mee door twee eeuwen brandweerhistorie. De tentoonstelling toont bijzondere objecten, waaronder de oude brandspuitkar die ook te zien is op de oudst bekende foto van de plaatselijke brandweer. Aandacht is er ook voor de blusboot Eemsmond en voor grote branden die veel inwoners zijn bijgebleven. En voor de jongste bezoekers: brandweerverkleedkleden liggen klaar om even zelf in de huid van een brandweerman of -vrouw te kruipen. Meer via muzeeaquarium.nl.

Groningse Molens Reflecties uit het Verleden

Datum: t/m 28 juni | Locatie: bezoekerscentrum

Reitdiep van het Groninger Landschap, Groningen

Ooit onmisbaar, nu een stille getuige van het verleden. Fotograaf en kunstenaar Roelof Moorlag portretteerde dertien Groningse molens als reflecties van een voorbij

tijdperk. Zijn visualisaties zijn te zien in het Bezoekerscentrum Reitdiep van het Groninger Landschap — en de molens zelf maken deel uit van een fietsroute. Kijken én fietsen dus. Meer via groningerlandschap.nl.

Poldermolen De Dellen, Nieuw-Scheemda, foto: Jelte Oosterhuis

Helden op Wielen

Datum: t/m 30 juni | **Locatie:** Brandweermuseum Hoogezand

Kunst ontmoet erfgoed in deze bijzondere expositie. Tenaar Maurice Daniël legde met oog voor detail tientallen brandweerooldtimers vast — voertuigen uit het Brandweermuseum Hoogezand-Sappemeer en uit de provincie. Veel van die historische wagens zijn tijdens de expositie ook in het echt te bewonderen, naast hun getekende evenbeeld. Achter het werk schuilt een persoonlijk verhaal: voor Maurice is tekenen niet alleen passie, maar ook een bron van kracht bij zijn ziekte. Dat maakt elke tekening net wat meer dan een afbeelding.

hbvvh.nl

Stad van De Ploeg

Datum: t/m 16 augustus | **Locatie:** Kunstcentrum De Ploeg, Wehe den Hoorn

Op 5 juni 1918 richtten een groep studenten van kunstacademie Minerva in Groningen de kunstkring De Ploeg op — met één doel: de conservatieve kunstwereld opschudden. In de tentoonstelling Stad van De Ploeg waan je je in een Groningen van een eeuw geleden, toen de tram nog door de straten reed en de diepen nog niet gedempt waren. Ontdek de plekken die de Ploegschilders inspireerden, en zie hoe hedendaagse kunstenaars diezelfde locaties vandaag beleven.

Meer via kunstcentrumdeploeg.nl.

De rouwstand

Tekst: Johan van Dijk | Beeld: Molen Edens in de rouwstand; foto: Hemmo Poppen

De wieken van molens kunnen door ze in een bepaalde stand te zetten een boodschap doorgeven. Een droevige maar nog steeds gebruikte traditie is de rouwstand van de wieken. De bovenste wiek wordt dan voorbij het hoogste punt stilgezet, ongeveer 5 voor 12. Molenaars noemen dit 'gaand': het gaan van het leven wordt hier mee gesymboliseerd. Op de foto staat molen Edens in Winschoten in de rouwstand na het overlijden van Jan Kugel (1947-2026) die hier jarenlang molenaar en instructeur was.

*Ida ging in Garsthuizen de opleiding
tot vrijwillig molenaar volgen.
“Ik heb er tot op heden nog geen
moment spijt van gehad!”*

De Verhalen van Groningen

Over de poldermolen Goliath in de Eemshaven

Tekst: Emmy Wagenaar Hummelinck /foto: David Reitsema

De provincie Groningen zit vol met verhalen. Vele duizenden verhalen zijn de afgelopen jaren verzameld en gebundeld op de website De Verhalen van Groningen. De website maakt op dit moment een vernieuwing door, maar de verhalen blijven dezelfde. Deze keer een verhaal over De Goliath in de Eemshaven. De naam van de molen verwijst naar de Bijbelse reus (er is ook een molen die 'De David' heet, naar David, de held die deze reus versloeg, die molen staat in Openluchtmuseum Het Hoogeland in Warffum). De Goliath, echter, is de laatste decennia zelf een dwerg geworden, vergeleken met de grote windturbines, die in het gebied zijn verzezen.

Windmolens staan volop in de belangstelling. Al eeuwenlang gebruiken we windenergie, maar wel op een kleinere schaal. Een oude molen valt tussen de hoge windturbines bij de Eemshaven in het niet. Ironisch genoeg heet hij Goliath. Maar onder de bezielende leiding van vrijwillig molenaar Ida Wierenga staat hij zijn mannetje.

GOLIATH EN DE MOLENAAR

Ida Wierenga-Spijk (1947) groeide op vlakbij de Goliath waar zij nu met hart en ziel molenaar is. Zij was als driejarige altijd de hort op. "De molen riep mij: 'Kom hiernaartoe, kom naar mij!' Dan ging ik in mijn eentje naar de molen, door het riet, want mijn rode manteltje mocht niet gezien worden. Dan pakte de oude molenaar mij op de arm en kreeg ik een kopje thee met een meelkoekje, Ach dat vergeet je nooit meer."

Na de lagere school wilde Ida geen kindermeisje worden, maar een opleiding volgen. Na de huishoudschool en de Inrichtingsassistentenschool (INAS) is ze de verpleging in gegaan en tot haar pensionering in Uithuizermeeden en omgeving verpleegkundige geweest. In 1973, toen veel molens in de regio gerestaureerd werden, stak de belangstelling voor molens de kop weer op. "De zelfzwichting, die wieken met van die kleppen erin, werd vervangen door een Oudhollands hekwerk. Jammer, werd zo'n duur systeem weer tenietgedaan. Maar ja, zo zag ie er vroeger ook uit dus ik heb er toch wel vrede mee. In 1979 is de molen in onbruik en in verval geraakt. Maar iedereen was het erover eens dat de Goliath zijn functie moest behouden." Ida ging in Garsthuizen de opleiding tot vrijwillig molenaar volgen. "Ik heb er tot op heden nog geen moment spijt van gehad!"

"Ik wilde altijd naar de Goliath. Dus toen de molenaar hier wegging, was ik de eerste die solliciteerde. Eigenlijk

vonden ze dat maar niks hoor, bij Stichting De Groninger Molen. Ze dachten: wat wordt dat, een vrouw op de molen midden in de polder. Maar van dag één af aan heb ik groots uitgepakt, Ik heb allerlei leuke dingen georganiseerd. Op molendag kwamen de mensen als een bonte sliert op de fiets hiernaartoe. Prachtig!"

ESSENT

In 1992 en '93 bouwde Essent veertig windturbines. Protesten van Ida - de turbines rondom vangen veel wind af - zetten geen zoden aan de dijk. Maar toen de Edon later een locatie zocht waar voorlichting over windenergie gegeven kon worden, heeft Ida het molenaarshuis beschikbaar gesteld.

WERKLOOS

Windwatermolen Goliath is een achtkantige poldermolen. Oorspronkelijk zorgde de molen voor de bemaling van de in 1876 bedijkte Eemspolder. In het voorjaar van 1979 nam een gemaal het over en was er voor de Goliath geen werk meer.

"De Goliath heeft nu een bijzondere functie, wij malen en brengen het water over een lengte van twaalf kilometer in beweging, waardoor het een hoog zuurstofgehalte krijgt en daardoor schoner wordt. Daar hebben de boeren ook profijt van. Eigenlijk, diep in mijn hart, wou ik dat ze de Goliath verplaatst hadden toen de laatste dijk aangelegd werd. Ik wil het water graag weer naar het wad malen, daar ben ik nog steeds mee bezig. Ik heb niet voor niets mijn Goliath uitgerust met een stalen schroef! We hebben nu net de watervoorloop helemaal vernieuwd, het is prachtig geworden." De Goliath wordt draaiende gehouden door vrijwillig molenaar Ida Wierenga-Spijk en anderen. Zij hebben talloze acties geld bij elkaar gebracht voor de noodzakelijke restauraties van de molen. Meer informatie en openingstijden zijn te vinden op poldermolendegoliath.nl

Molenmaker, een vak apart!

Tekst: Johan van Dijk | Beeld: Jelte Oosterhuis

Molenaars zijn al vrij zeldzaam en dat geldt al helemaal voor molenmakers, ofwel molenrestaurateurs. Toch zijn er enthousiaste (jonge) mensen die voor dit bijzondere beroep kiezen. Thijs Noot (2003), Rob Hoving (1993) en Martijn Scholtens (1992) zijn als molenmaker actief. Wat drijft deze jonge mannen om dit bijzondere werk te doen? In de molenmakerswerkplaats in Wierumerschouw bij Adorp geven ze tekst en uitleg.

HET VERSCHIL TUSSEN MOLENAAR EN MOLENMAKER

Een willekeurige bezoeker aan een molen is het verschil tussen de mensen die de molen bedienen (de molenaars) en de vaklieden die de molen onderhouden (de molenmakers) vaak niet helemaal duidelijk. En dat is ook best wel begrijpelijk! Toch komt er bij het onderhouden van de grote en oude houten machines heel veel extra kennis en kunde kijken. “Ik zeg meestal maar dat ik molenrestaurateur ben” legt Rob Hoving uit om onduidelijkheid over zijn beroep tegen te gaan. Molenaars zijn al vrij zeldzaam, molenmakers zijn in aantal nog spaarzamer. Voor Rob begon de molenliefde al vroeg: op het erf van de boerderij van zijn ouders bij Woltersum bouwde de kleine molenmaker in de dop al molentjes. Toen hij op de middelbare school zat begon hij ook aan de opleiding tot (vrijwillig) molenaar en kreeg ook de kans om stage te lopen bij molenmakerij Dunning in Adorp.

HET MOLENVIRUS

Bij Martijn Scholtens sloeg het zogenaamde molenvirus ook al jong toe: hij was als kind niet weg te slaan op de twee molens die Winsum nog rijk is. En ook Martijn kreeg als middelbare scholier de kans om stage te lopen bij Dunning, tegelijk met Rob. Voor de beide jonge mo-

lenmakers in spé was op dat moment binnen het kleine ambachtelijke bedrijf geen ruimte voor een definitieve plek. Martijn bleef in Adorp werken terwijl Rob aan de slag ging bij molenmakerij Molema in Heiligerlee. Ook Martijn werkte nog enige tijd elders, maar toen Edwin Nieman na het overlijden van compagnon Ron Dunning het bedrijf voorzette onder de naam Nieman Molenbouw zijn eerst Martijn en later ook Rob bij Edwin in dienst gekomen. Tot grote tevredenheid van Edwin, die met een glimlach toekijkt als zijn jonge collega's worden geïnterviewd. Het bedrijf is tegenwoordig even buiten Adorp te vinden, in Wierumerschouw, achter op het erf van de boerderij van Anne Doornbosch, die zelf ook een molenmakersbedrijf in Adorp heeft.

JONG, JONGER, JONGST

Martijn is jong, Rob iets jonger, maar Thijs Noot spant de kroon: hij is de jongste molenmaker die in de spotlights staat in dit verhaal, al begon zijn molenliefde wat later dan bij Martijn en Rob “Ik was als kind wel eens op een molen geweest, maar werd op mijn 18e echt heel enthousiast over molens.” Op zijn 18e sloeg de vonk echt over en tijdens zijn werktuigbouwkundige opleiding kwam hij tot de ontdekking dat hij het praktijkwerk toch een stuk leuker vond dan op kantoor zitten. Zo kwam het

dat hij bij Anne Doornbosch aan de slag is gegaan. Metaalbewerking was voor Thijs al wel een bekend terrein, maar houtbewerken een stuk minder. Inmiddels begint hij dat aardig onder de knie te krijgen. In de tussentijd volgde hij ook de opleiding tot (vrijwillig) molenaar en nu kan hij vanuit zijn woonplaats Winneweer zo doorsteken naar het nabijgelegen Garrelsweer om daar met poldermolen De Kloostermolen te kunnen draaien en malen.

MOLENMAKER ÉN MOLENMAKER

Niet alleen Thijs is zowel molenaar als molenmaker: dit geldt ook voor Martijn en Rob. Rob woont zelfs naast een molen, poldermolen De Eolus aan het Aduarderdiep bij Den Ham. Daarnaast is Rob ook op de achtergrond als molenaar actief op de molen waar Martijn vrijwel iedere zaterdag en menig ander vrij uurtje te vinden is: de korenmolen en voormalige pelmolen De Vriendschap in Winsum. De combinatie van molenmaker en molenaar bevalt de drie jonge heren erg goed en ze zien het ook als een groot voordeel dat ze ook precies weten hoe die grote houten apparaten werken. Wel is het zo dat je er lichamelijk stevig voor in je schoenen moet staan. Rob: “Je moet er wel voor zorgen dat je verstandig je lichaam gebruikt. Het is zwaar werk.” Goed voorbereiden, goed nadenken voor je iets doet en rustig te werk gaan zorgen dat klussen, groot of klein tot een goed einde worden gebracht. De heren zien het als een groot voorrecht dat

ze op de mooiste plekjes komen en voor hun werk ook moeten proefdraaien met al die verschillende molens.

DE TOEKOMST

Om de toekomst van de molens te garanderen zijn naast nieuwe molenaars, nieuwe molenmakers minstens zo belangrijk. Het drietal hoopt dan ook dat er jongeren te vinden zijn die hun collega willen worden. Al weten ze dat dat niet mee zal vallen. Aan deze drie zal het niet liggen en ze vertellen er graag over. “Het is het mooiste beroep van de wereld” vertelt Martijn en daar zijn Rob en Thijs het roerend mee eens. Als gevraagd wordt naar hun eigen toekomstdromen dan zijn ze eigenlijk al dik tevreden over alles wat ze bereikt hebben. Maar na even nadenken komen er toch wel ambities naar boven drijven. Martijn zou graag nog eens in het verre buitenland werken, zoals in Zuid-Afrika waar zijn illustere voorganger Bremer eens een molen restaureerde. Thijs zou het liefste de houtzaagmolen in zijn dorp herbouwd zien. Rob houdt het wellicht het dichtst bij huis. “Nog langer wonen met mijn gezin bij De Eolus als mijn voorgangers Bernard en Riek Dijk” besluit hij met een glimlach.

INTERESSE?

Interesse gekregen in het ambacht van molenmaker? Neem gerust contact op met Erfgoed in Groningen voor meer informatie en de mogelijkheid om eens een keer bij een molenmaker te gaan kijken.

1. Rob Hoving, (links), Thijs Noot (midden) en Martijn Scholtens
2. Rob en Martijn bij de oude kap van de Westerse molen
3. Martijn, Thijs en Rob bij het herstelde wiekenkruis van Wedderveer
4. Thijs bij het nieuwe hekwerk van De Zwaluw van Zuurdijk

1

Hoewel de steile trap voor sommigen even spannend was, won de nieuwsgierigheid het van de voorzichtigheid. Een van de meisjes twijfelde even, maar op de vraag of ze toch wilde kijken, antwoordde ze bescheiden: “Ja!”

2

3

4

Verwondering in de kap van De Ster

Tekst: Aad van der Drift | Beeld: Vera Gramsbergen en anderen

Aan het einde van hun schooldag brachten vijftien leerlingen van nieuwkomersschool De Vlieger uit Winsum een bezoek aan molen De Ster. Het was een middag die in het teken stond van ontdekken en kennismaken. In kleine groepjes verkenden de leerlingen de verschillende zolders van de molen. De molenaars namen hen mee in de wereld van techniek en geschiedenis.

4

(GEEN) DAGELIJKSE KOST

Op de eerste zolder werd niet alleen uitgelegd hoe een molen is opgebouwd, maar mochten de kinderen ook zelf de handen uit de mouwen steken. Met een zogenaamde handkweern konden ze ervaren hoe zwaar het is om graan met menskracht te malen. Het gemalen graan leidde vervolgens tot een gesprek over de herkomst van ons dagelijks brood. Net als voor de meeste leerlingen van hun leeftijd, was het voor velen een verrassing dat graan via de molenaar en de bakker uiteindelijk in de winkelschappen terechtkomt.

DE STELLING OP

De drie groepen rouleerden, waardoor de eerste groep in de volgende ronde op de stelling terechtkwam. Vanaf daar keken de leerlingen uit over het dorpsplein. Ze waren zichtbaar onder de indruk van de enorme wieken, die met hun lengte van 22 meter pas van dichtbij hun ware omvang toonden. Voor de echte avonturiers wachtte daarna de laatste klim naar de kap van de molen. Hoewel de steile trap voor sommigen even spannend was, won de nieuwsgierigheid het van de voorzichtigheid. Een van de meisjes twijfelde even, maar op de vraag of ze toch wilde kijken, antwoordde ze bescheiden: "Ja!"

HET HOOGSTE PUNT

Boven in de kap, op het hoogste punt van de molen, viel de groep stil van verbazing. Het indrukwekkende schouwspel van het zware houtwerk, de kammen, de gietijzeren as en het grote kroonwiel maakte diepe indruk. Iedereen luisterde geïnteresseerd naar het verhaal over de enorme kap die los op het onderstel ligt. Met verwondering hoorden ze dat de molen al 175 jaar geleden werd gebouwd. Het was een middag die bij zowel de leerlingen als bij de gastgevers een glimlach op het gezicht toverde. Na afloop bleef de vraag hangen wie er nu eigenlijk meer van het bezoek had genoten: de leerlingen van hun uitstapje, of de molenaars van hun enthousiasme.

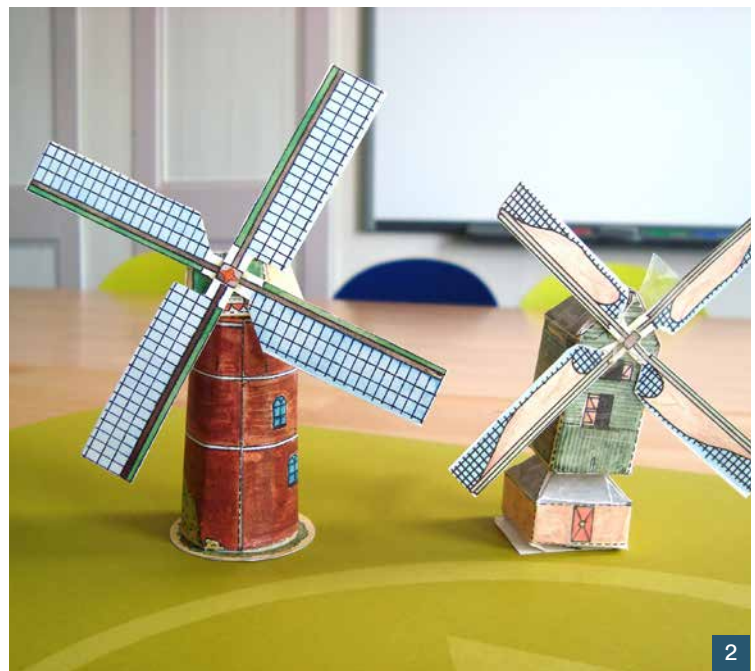
1. Molenaar in opleiding Gijsje vertelt de kinderen van het AZC hoe een molen werkt.
2. De kap van De Ster, foto; Martijn Scholtens
3. Molenaar Johan van Dijk demonstreert de werking van de molen
4. Gijsje Stephanus laat de de kweern zien
5. Johan van Dijk vertelt over de molen

5

“Molens hebben een magische uitwerking op kinderen. Het zijn grote, imposante dingen die uit een ver verleden lijken te stammen, maar nog altijd draaien en dienstdoen”

Erfgoedonderwijs in Groningen

Met school naar de molen

Auteur: Rosa Veldman / foto's: Gerard de Vries / illustratie: Monique Beijer

Op erfgoedonderwijsingroningen.nl staan tal van erfgoedprojecten voor het basisonderwijs. Voor bijna elke school is een bezoek aan erfgoed in de eigen omgeving mogelijk — zonder bijzonder vervoer, en vaak gratis of voor weinig.

Molens hebben een magische uitwerking op kinderen. Het zijn grote, imposante dingen die uit een ver verleden lijken te stammen, maar nog altijd draaien en dienstdoen. Molenaars brengen hun enthousiasme en liefde voor de molen graag over aan jonge bezoekers. Want wie nu al de liefde voor de molen meekrijgt, wordt later misschien zelf wel molenaar!

DE MOLENMUIS

- Locaties: Ten Boer, Loppersum, Oldehove, Usquert, Eenrum, Winschoten, Slochteren, Noordbroek, Vriescheloo
- Doelgroep: leerlingen van groep 1 en 2

Er zit een muis in de molen — en die muis heeft grote plannen. In het prentenboek *De Molenmuis* zet hij de boel op stellen, tot grote ergernis van de molenaar, zijn hond, zijn kat en zijn meid. Of het ze lukt hem te pakken? Dat ontdekken kleuters vanzelf — en waarschijnlijk ook hun ouders die meeluisteren.

De Molenmuis is een erfgoededucatieproject dat speciaal is ontwikkeld voor kleuters. Behalve dat de kinderen

iets leren over bijzonder erfgoed, de molens, draagt het bij aan taal- en woordenschatontwikkeling. In de klas werken de leerlingen met het prentenboek, een vertel-tafel en een ontdekhoek over het malen van graan. Ze onderzoeken de wind, leren hoe molenwieken bewegen en oefenen alvast de smalle molentrappen — want dat vraagt even wat lef! Het geheel bereidt ze voor op een bezoek aan een echte molen in de buurt.

NAAR DE MOLEN!

- Locatie: Niebert, Slochteren, Winschoten, Winsum en Vriescheloo
- Doelgroep: leerlingen van groep 3 t/m 8 en speciaal onderwijs

Hoe werkt een molen eigenlijk? Waarom waren ze zo belangrijk voor Groningen? En hoe voelt het om zelf graan te malen? Met het project *Naar de Molen!* ontdekken leerlingen van groep 3 t/m 8 - en het speciaal onderwijs - het erfgoed van de Groningse molens op een hands-on manier.

De leskist zit vol materialen om mee te experimenteren: modelmolenstenen, een handmolen en groepsopdrachten waarmee leerlingen zelf aan de slag gaan. Ze leren hoe molens werken, waarom ze onmisbaar waren voor graanproductie en waterbeheer, en hoe ze passen in het Groningse landschap. Het project sluit aan bij geschiedenis, techniek én taal.

Na de klassenactiviteiten volgt een bezoek aan een echte molen, afgestemd met de molenaar of molengids. Die kan ook worden uitgenodigd voor een gastles in de klas - zodat de molen al een beetje naar de leerlingen toe komt voordat zij er zelf naartoe gaan.

OOK ERFGOEDONDERWIJS OP SCHOOL?

Zit uw kind op een basisschool in Groningen? Of bent u zelf docent in het primair onderwijs? Op erfgoedonderwijsingroningen.nl vindt u deze projecten en nog meer dan honderd andere erfgoedprojecten voor in de klas - van archeologie tot streektaal. Neem eens een kijkje op de site en breng het erfgoed in Groningen naar de klas!

1. Molen De David, Warffum
2. Papieren molen
3. Houtzaagmolen Fram, Woltersum

Wat is zelfzwichting

De naam van het blad toegelicht

Tekst en beeld: Derk Jan Tinga

Het contactblad van de Groninger molenwereld heet 'De Zelfzwichter'. Dat is niet voor niets: het blad ontleent z'n naam aan het gelijknamige wieksysteem dat nog steeds veel in onze provincie voorkomt en zich automatisch instelt op de wind.

INDUSTRIËLE REVOLUTIE OP WINDKRACHT

Vanaf de bouw van de eerste Europese windmolens rond 1180, in noordwest Frankrijk, zuidwest België en zuid Engeland, werden de wieken steeds meer geperfectioneerd. Die eerste molens waren voorzien van wieken waarbij aan weerszijden van de roeden evenveel hekwerk was aangebracht. In de 17e eeuw vond men in ons land het 'oudhollands' gevluht uit, waarbij de voorzijde van de wiek smaller werd gemaakt en van houten borden voorzien. Dit systeem wordt nog steeds gebruikt. Nederland maakte in die tijd een 'industriële revolutie op windkracht' door en we liepen daarmee voorop in de wereld. In Engeland kwam in het midden van de 18e eeuw de industriële revolutie op water- en vooral stoomkracht op gang. Onze economie dreef echter vooral op de handel; daarnaast bleven we doorgaan met wind- en watermolens, waren we afgesneden van de koloniën en verarmd door de Franse tijd. Ook splitste het al meer geïndustrialiseerde België zich af. Nederland industrialiseerde nauwelijks en greep nog steeds terug op de Gouden Eeuw, waardoor we op achterstand raakten.

DE UITVINDING VAN ZELFZWICHTING

In Engeland had smid Edmund Lee uit Wigan in 1745 zelfkruiging gepatenteerd. Die bestond uit een windroos achter op de kap om de wieken op de wind te houden. In Schotland vond molenbouwer Andrew Meikle in 1772 het zogenaamde 'springsail' uit. Daarbij werd gebruik gemaakt van kleppen van hout, of van met zeildoek bespannen raampjes in plaats van zeilen. Deze kleppen, die aan de bovenzijde konden draaien, waren onderling verbonden met treklatten, die door een veer onder de askop op spanning werden gehouden, zodat de kleppen dicht bleven. Aan de uiteinden van de wieken zaten liertjes om de veren op spanning te brengen. Bij meer wind ging de molen harder draaien, wat ervoor zorgde dat de treklatten en het liertje naar buiten getrokken werden en dat de kleppen iets openwaaiden tegen de veerkracht in. Hierdoor ging de molen minder hard draaien. In 1789 vond Stephen Hooper de zogenaamde 'roller reefing' uit. Daarbij werd gebruik gemaakt van een soort 'rolgordijntjes'. Die zeiltjes waren door treklatten gekoppeld aan een houten triangel boven aan de wiek, die op zijn beurt verbonden was met een 'spin' op de askop. De as was doorboord en door een trekstang en hefbomen met een ketting kon het systeem bij draaiende molen onderaan de staart worden bediend. In 1807 combineerde William Cubitt, een molenmaker en ingenieur uit Norfolk, springsail en roller reefing tot 'patent sails'. Dat is het systeem dat we nu als zelfzwichting kennen, waarbij de kleppen tijdens het draaien kunnen worden geopend en gesloten. In 1860 voegde molenmaker Robert Catchpole nog remkleppen ('skyscrapers') aan het eind van de wiek toe, ongeveer zoals nu nog op de molen van Wetsinge te zien is.

HOE ZELFZWICHTING HET NOORDEN VEROVERDE

Zelfzwichting, samen met zelfkruiging, werd voor het eerst in Nederland geïntroduceerd op molen Het Schaap te Utrecht door molenmaker P. Verloop, voor molenaar Christiaan Schober. Verloop had het systeem in Engeland gezien (zie: 'Inrigtingen in Utrecht', artikel in de Utrechtse Courant van 1 december 1834). Het systeem heeft zich toen niet verder over Nederland

verspreid. In Denemarken werd het in de 19e eeuw ingevoerd, waarna het zich verder verspreidde naar noord Duitsland. Molenbouwer Harm Streuper uit Veendam had het, samen met molenaar Mans Mulder, gezien op molens in Ost-Friesland en bracht het in 1891 aan op koren- en pelmolen De Munte te Muntendam. De kleppen waren van raampjes gemaakt, die met geverfd zeildoek waren bespannen. B. van der Veen Czn. (Groninger molendeskundige) schreef in 1924 dat dit de eerste molen met zelfzwichting in onze provincie was. Op bijna hetzelfde moment kreeg ook de koren- en pelmolen Eva te Usquert zelfzwichting (met houten kleppen) én zelfkruiging. De eigenaar, landbouwer Klaas E. Welt, was samen met molenaar Daniël A. Büchli uit Warfhuizen naar een landbouwtentoonstelling in Schönebeck aan de Elbe geweest en had het daar

gezien. Hij gaf aan molenbouwer Christiaan Bremer uit Middelstum opdracht om zijn in 1890 afgebrande molen te herbouwen. Om de zelfzwichting vooraf te testen en te demonstreren, hadden de molenbouwers Christiaan Bremer en Klaas Kremer in Thesinge eerst molen De David (nu in Warffum) gebouwd.

Na de herbouw van de Eva, bij het in bedrijf zijn van de molen, begon de dubbele windroos te draaien, waarna er door menselijke fouten een ongeluk ontstond. De zelfkruiging ging kapot en werd daarop verwijderd, maar de zelfzwichting bleef. Die heeft zich, na Muntendam en Usquert, over het gehele noorden van ons land verspreid, later vaak gecombineerd met een stroomlijnsysteem op de voorkant van de wiek en met neusremkleppen om het geheel in bedwang te kunnen houden.

CONCURRENTIE MET MACHINALE AANDRIJVING

Toch is de verspreiding niet veel verdergegaan in de rest van Nederland. Molens met zelfzwichting en stroomlijnsystemen konden in Groningen eerst nog de concurrentie met verbrandingsmotoren en elektriciteit volhouden, maar na WO II was het pleit beslecht. In andere delen van Nederland kreeg de zelfzwichting in de eerste helft van de 20ste eeuw weinig voet meer aan de grond, waarschijnlijk door de snelle opkomst van efficiëntere energiebronnen en het daardoor verdwijnen van de windmolens. Zelfzwichting heeft het beroepsmatige gebruik van de Groninger molens echter flink verlengd.

1. De Vriendschap, Winsum
2. De Wetsinger, Wetsinge
3. Muntendam 1909, Ansicht van molen De Munte te Muntendam: collectie Ton Meesters

“ Het cognitieve en het fysieke komen samen; je moet je hoofd erbij houden en goed weten wat je doet. Het is ruiken, luisteren, voelen... Je gebruikt al je zintuigen. ”

Hoe vergaat het molenaars in opleiding?

Tekst: Albert Buursma | Beeld: Jelte Oosterhuis

Vroeger werd het ambacht van molenaar veelal van vader op zoon doorgegeven. Toen het ambacht bijna uitstierf, kwam het Gilde van Vrijwillige Molenaars tot stand?. Landelijk verzorgt deze organisatie, inmiddels hernoemd tot Gilde van Molenaars (GVM) de opleiding tot molenaar. Gijsje Stephanus (34) en Jaap Bijleveld (64) zijn twee molenaars in opleiding, ofwel mio's. Wat bewoog hen de opleiding te gaan volgen? Hoe kijken zij ertegenaan; spelen gender en leeftijd een rol?

Het gesprek vindt plaats bij de poldermolen Weddermarke bij Wedderbergen, waar we te gast zijn bij instructeur Hemmo Poppen, gezeten aan een picknicktafel in een prachtig landschap, tegen een afwisselend decor van zonneschijn, regenwolken met nu en dan een hagelbuitje en windvlagen. Als de wind aantrekt, kijken allen even naar het draaien van de molens. Overigens is de molenbiotoop beroerd, want de molens is grotendeels omringd door hoge bomen.

WIND EN WATER

Hoe raakten Gijsje en Jaap in de ban van molens? Jaap was altijd al geïnteresseerd in molens, maar had er in zijn werkzame leven, als sociaalpsychiatrisch verpleegkundige geen tijd voor. 'Dat is langzaam gegroeid. Wel had ik een vastomlijnd plan: na mijn pensionering wilde ik molenaar worden. Ik ben nu bijna drie jaar met pensioen en volg ruim een jaar hier de opleiding tot molenaar. Een molen is een fantastisch monumentaal werktuig, met veel hout. Zelf ben ik veel met houtbewerking bezig geweest. Het is een geweldig mechanisme als je ziet hoe wind wordt omgezet in energie. Als fanatiek zeiler ken ik de wind van het water en datzelfde speelt bij een poldermolen.'

Gijsje vertelt: 'Mijn moeder zei dat mijn eerste woordje "molen" was. Ik kwam er pas later achter dat mijn beide ouders vlak voor mijn geboorte molenaar-in-opleiding (MIO) waren geweest. Zelf had ik als puber niks met water en wind, maar met 5 Havo gingen we zeilen met een charterschip. Aan boord was een vrouwelijke matroos. Zij heeft mij geïnspireerd en na school ben ik meteen gaan varen, op een bruine vlootschip, de "Najade" van Zoutkamp. Met mijn huidige werk, een kantoorbaan bij de Provincie Groningen, mis ik het "buiten zijn". Toen ik met mijn eerste kind bij Chris Stuu op de molen Dijkstra in Winschoten was, heb ik gelijk besloten: ik wil molenaar worden, maar maak er geen haast mee.'

1. Poldermolen Weddermarke
2. Hemmo, Jaap en Gijsje aan de picknicktafel
3. Kamwielen van de Weddermarke

HOE ERVAREN ZIJ DE OPLEIDING?

Gijsje: 'Je kunt wel rustig aan doen, maar de opleiding is heel dynamisch.' Jaap: 'Het gaat vooral om het draaien op de verschillende molens en om de theorie.' Beiden komen tot de conclusie dat ze door hun ervaring met de watersport al enige kennis hebben van het weer en dat nu ook goed kunnen inzetten bij het veilig laten draaien van een molen. Wat de – theorie van – het weer betreft, die een belangrijk onderdeel van de molenopleiding is; hebben ze dus een voordeel, want ze kennen die al van de praktijk.

Jaap: 'Ik vind de opleiding heel flexibel. Je kunt zelf de dag aangeven wanneer je wilt draaien, maar dat ligt natuurlijk ook aan de instructeur. In mijn geval is dat Hemmo. Het gaat vooral om ervaring opdoen met de molen en de verschillende functies van de molens.' Gijsje, die de opleiding bij instructeur Johan van Dijk op molen De Ster in Winsum volgt, vult aan: 'Het is bewonderenswaardig hoe de instructeurs het doen, met veel geduld. En de opleiding kost weinig geld. Er wordt nu meer digitaal gewerkt. Niet optimaal, maar het werkt wel. We hebben een digitaal "maalboekje" met gemaakte uren en vorderingen, net als een monsterboekje op de vaart. Het is afhankelijk van de situatie hoe snel je je uren maakt. De meeste molenaars draaien in het weekend. Nu ben ik eraan toe om op andere molens te draaien, maar met mijn werk en twee kleine kinderen thuis heb ik daar niet altijd tijd voor.'

WAT IS HET MOOIE ERAAN?

Jaap: 'Het cognitieve en het fysieke komen samen; je moet je hoofd erbij houden en goed weten wat je doet. Het is ruiken, luisteren, voelen... Je gebruikt al je zintuigen'. Gijsje: 'Ja, een heel ander cognitief deel dan achter de computer. Ik heb een kantoorbaan met veel binnen zitten en kan dat als MIO compenseren met bewegen en buiten zijn; even niet "mama", maar "Gijsje" zijn.'

Jaap vervolgt: 'Je kunt dingen in praktijk uitvoeren. Dan maak je fouten, maar daar leer je juist van.' Gijsje vult aan: 'En de instructeur grijpt wel in als het moet.'

WAT MAAKTE INDRUK?

Jaap reageert enthousiast: 'De eerste maal dat ik met zuidoostenwind kracht 4 met de vijzel draaide en het water door de gang liep, prachtig!' Gijsje: 'Dat was toen ik op de molen Joeswert in Feerwerd een dag meedraaide met malen. Het was net een zeilschip dat aan alle kanten beweegt. Het maalwerk is zwaar en ik had de dag erna last van mijn longen door het stof, maar het is zeker voor herhaling vatbaar.'

ZIJN ER NA AL DEZE JUBELTONEN OOK TEGENVALLERS?

Gijsje antwoordt meteen: 'Het grootste nadeel voor een vrouw is dat er niet altijd toiletten aanwezig zijn, vooral bij poldermolens. Jaap en Hemmo beamen dat. 'En 's winters is het koud, maar daar kun je je op kleden.' Hemmo reageert: 'Wanneer het te koud is, of er ijs op de stelling zit, dan gaat het draaien niet door.'

Jaap merkt op dat de molen Weddermarke, gelegen vlakbij het vakantiepark veel aanloop heeft, soms wel heel veel: 'Op een zaterdagmiddag komen wel eens honderd bezoekers. Dan ben je vooral heel druk met op-letten of alles goed gaat met bezoekers, in plaats van de aandacht voor de molen.'

En dan is theorie een dingetje. Gijsje: 'Ik sloeg dicht toen ik die twee dikke boekdelen met theorie zag. In praktijk durf ik wel alles te doen, maar ik ken maar weinig termen en ga er ook niet echt voor zitten. Wat ik mis is – ik zit veel in de auto – een podcast voor de opleiding, om naar te luisteren. Als ik de tijd had, zou ik die zelf maken. Als moeder met kleine kinderen kun je thuis weinig studeren.' Jaap vult aan: 'De theorie in de handboeken is soms overweldigend en het is niet altijd duidelijk wat wel of geen examenstof is. En dat zou ik verder digitaliseren.' Hemmo: 'Het hele lesboek is nu digitaal.'

Toch is er vergeleken bij mijn opleiding van toen verder niet zoveel veranderd.'

EN DAN HET EXAMEN...

Jaap: 'Als je wel veel weet van de gevaren en veiligheid, dan ben je al een heel eind. Ik merk ook dat door veel te doen en nu en dan wat te lezen er steeds meer blijft hangen.' Hemmo:

'Het belangrijkste bij het examen is of je vertrouwd met de molen bent; je hoeft niet ieder houtje te kennen.'

Gijsje: 'Ik denk wel dat ik door het profexamen zou komen, maar voel me nog niet comfortabel en heb nog niet voldoende uren gedraaid. Ik heb het druk met werk en kinderen.' Jaap reageert: 'Het moet, liever gezegd mag, ook leuk blijven.' Hij heeft in dik een jaar 135 uren gedraaid: 'Niets is onmogelijk; het kan allemaal prima.' Maar als 'pensionado' heeft hij dan ook meer tijd. Hemmo herinnert zich: 'Toen ik in de opleiding zat was ik op de eerste dag al 'molenaar'. Dat was al leuk vanaf de eerste dag: je draaide gewoon mee.'

EINDOORDEEL

Gijsje: 'Ik vind het heel erg leuk, ook omdat je het tussen de bedrijven door kan doen. De moleninstructeur weet dat ik beperkte tijd heb, maar het moet wel klikken met je instructeur en de leidinggevende op mijn werk is ook flexibel.' Jaap: 'Ik vind de molenwereld heel goed georganiseerd met organisaties als De Hollandsche Molens, het Gilde en de Molenwerkgroep Oost-Groningen.'

Allen komen gezamenlijk tot de conclusie dat het wel een 'wereldje' is. Gijsje: 'Dat zie je met een icoon als Jan Kugel. Na zijn overlijden stonden bijna alle molens in Groningen in rouwstand. Er is veel saamhorigheid.' Jaap besluit met: 'Ik kan het volgen van de opleiding tot molenaar iedereen aanraden!'

Erop oet mit fiets

Tekst: Rosa Veldman / foto: Het Groninger Landschap, Jacob Haan

Mei en juni zijn uitermate geschikt om eropuit te trekken. De provincie in. Langs de wadden met de wind door je haar, langs historische kerken en natuurlijk de mooiste molens.

Molenroutes

Fietsroute molens boven Groningen

Vanuit de stad richting Ten Boer tref je aan het Damsterdiep al meteen twee bijzondere molens: het kleine molentje Bovenrijge en de imposante korenmolen De Wídde Meuln. Een mooie opmaat voor een tocht langs een aantal van de fraaiste molens van de provincie. Twee afstanden, één onvergetelijke route. Afstand: 25 of 40 km

Fietsroute Wind mee naar de Molen

Van stad naar ommeland, van Groningen naar Feerwerd. Onderweg vergaap je je aan het noordelijke landschap, tot dat je aankomt bij korenmolen De Joeswert — waar op ambachtelijke én biologische wijze wordt gemalen. Er zijn vele wegen die naar de molen leiden. Fiets deze, of kies je eigen. Afstand: 22,5 km

Molenaarsroute

Het grensgebied tussen Westerwolde en Oldambt heeft een dubbel verleden: smokkelpraktijken én welgestelde herenboeren met kapitale Oldambtster boerderijen. En vier mooie molens — met een kleine omweg zelfs vijf. Een route met karakter. Afstand: 40,5 km

Archeologiepodcasts

De bewoning van onze provincie voert vele eeuwen terug. Van een neolitische bijl in Marum tot haardkuilen in de Veenkoloniën — door de hele provincie zijn bijzondere opgravingen gedaan. In 2022 maakte Erfgoed in Groningen tien podcasts over de meest opvallende vondsten. Woon je vlakbij een van de locaties? Dan is zo'n podcast een mooie aanleiding voor een fietstocht. Of luister gewoon thuis alvast voor vertrek. Beluister alle podcasts via de QR codes in de flyer

Cultuurhistorische Wandeling Middag-Humsterland

Datum: 2 mei | **Tijd:** 13:00 – 15:30, circa 6 km
Startpunt: Molen Joeswert, Feerwerd

Je start bij korenmolen Joeswert op de wierde van Feerwerd en loopt samen met een gids door een landschap waar water en bewoning al eeuwenlang samenkomen. De route voert over een oude kleiweg langs de Allersmaborg, met weidse uitzichten over de voormalige loop van de Hunze. Via het historische Aduardzijdil keer je terug naar Feerwerd, waar de Jacobuskerk de wandeling afsluit. Terpen, dijken en sluizen vertellen onderweg hun eigen verhaal.

Informatie en aanmelden via groningerlandschap.nl

Fietsen langs Ploegkunst en landschap

Datum: 9 mei | **Tijd:** 10:00 – 14:00, circa 31 km
Startpunt: Bezoekerscentrum Het Groninger Landschap, Reitdiep

Het Reitdiepdal was een geliefde inspiratiebron voor de Ploegschilders. Tijdens deze begeleide fietstocht ontdek je het landschap door hun ogen — met toelichting van Reitdiepgidsen bij bijzondere plekken en de schilderijen die ze inspireerden. Onderweg leer je meer over de kunstkring De Ploeg, de schilders zelf en hun werk. Laat je verrassen.

Informatie en aanmelden via groningerlandschap.nl

(on)Kruidwandeling Ennemaborg

Datum: 17 mei | **Tijd:** 13:00 – 15:00 | **Startpunt:** Ennemaborg, Midwolda

Wat wij tegenwoordig als lastig onkruid beschouwen, was vroeger goud waard. Saskia Nieboer van De Groene Zon neemt je mee het Midwolderbos in op zoek naar (on)kruiden met een verhaal. Verf, voeding, geneeskracht — bij elk plantje vertelt ze wat je er eigenlijk mee kunt. Informatie en aanmelden via groningerlandschap.nl

Fietsen langs handelsroutes Historisch Winsum

Datum: 13 juni | **Tijd:** 13:00 – 17:00, circa 30 km
Startpunt: Parkeerplaats P+R, Winsum

Winsum was ooit een belangrijke handelsplaats in de Ommelanden, en de wegen en vaarwegen rondom het dorp getuigen daar nog van. Onder begeleiding van een gids fiets je over oude handelsroutes en hoor je boeiende verhalen over het ontstaan van het landschap, geschiedenis en landschap die samenkomen.

Informatie en aanmelden via groningerlandschap.nl

5

Zomerwandeling Ennemaborg

Datum: 21 juni | **Tijd:** 13:00 – 15:30

Startpunt: Ennemaborg, Midwolda

De zomer gaat beginnen! Samen met een ervaren gids ontdek je hoe het bos, de dieren en de bodem van Landgoed Ennemaborg zich opmaken voor het nieuwe seizoen. De wandeling duurt maximaal 2,5 uur, is geschikt voor iedereen die redelijk ter been is en kinderen zijn van harte welkom.

Informatie en aanmelden via groningerlandschap.nl

Lekenbroederstocht van Yesse naar Kropswolde

Datum: 26 juni | **Tijd:** 11:00 – 15:30, 30 km

Startpunt: Klooster Yesse, Haren

Dit is geen gewone fietstocht. Samen met gidsen van Klooster Yesse en Het Groninger Landschap volg je de route die de lekenbroeders van het vrouwenklooster Yesse (1215–1594) regelmatig aflegden — langs de oevers van de Hunze richting Kropswolde. De vrijwilligers

van Klooster Yesse trekken bij deze gelegenheid traditiegetrouw hun kloosterpij aan. Onderweg hoor je over het kloosterleven, de turfstekerij in het veen en een middeleeuwse ruzie tussen het klooster en de plaatselijke pastoor over een Mariakapelletje. Hoe die afliep? Dat hoor je onderweg. Na de pauze steek je met het pontje van Vos de Hunze over en fiets je via Onnen terug naar Yesse. Deze excursie wordt georganiseerd door Stichting Klooster Yesse.

Informatie en aanmelden via groningerlandschap.nl

1. Kerk Saaksum; foto: Gerard de Vries
2. De Ennemaborg; foto: Geert Jan Sevink - Het Groninger Landschap
3. Jannes de Vries; schilderij uit 1979
4. Witte klaverzuring; foto: Het Groninger Landschap
5. Grote bonte specht; foto: Gerrit Kiekebos - Het Groninger Landschap
6. Klooster Yesse; animatie

6

Vacature Erfgoedvrijwilliger

Ben jij moedig? Zet je in voor de Groninger molens!

De website www.erfgoedvrijwilliger.nl is dé plek om vrijwilligersvacatures te vinden in het erfgoedveld. Deze landelijke vacaturebank is een initiatief van OPEN erfgoed, de overkoepelende organisatie waarin alle erfgoedhuizen in Nederland zijn vertegenwoordigd. Ook Erfgoed in Groningen werkt mee aan de vacaturebank.

Momenteel zijn er 46 vrijwilligersvacatures in de provincie Groningen om uit te kiezen. In deze Erfgoednieuws: Zelfzwichter lichten we natuurlijk een vacature uit die betrekking heeft op de molens.

MSMOG ZOEKT MOEDIGE MENSEN

Een molen die niet draait, vergaat. Daarom zoekt de Molenstichting Midden- en Oost Groningen (MSMOG) moedige mensen die willen helpen de molens in de regio in stand te houden.

WIE BEN JIJ?

Je bent gezond van lijf en leden, beschikt over voldoende kracht en conditie en je bent niet voor een kleintje vervaard. Je bent gastvrij en technisch aangelegd.

WAT VRAGEN WE VAN JOU?

Het is wel belangrijk dat je 23 aaneengesloten zaterdagen vrij kan plannen zodat je goed ingewerkt kan worden op één van de molens.

WAT KRIJG JE ERVOOR TERUG?

Een prachtige vrijwilligersbaan op een bijzondere erfgoedlocatie, waarbij je liefde voor techniek kan combineren met lekker actief bezig zijn én sociale contacten opdoet met andere molenliefhebbers.

Interesse?

Neem contact op via msmog.nl of bekijk de hele vacature via de QR code: www.erfgoedvrijwilliger.nl/vacature/ben-jij-moedig/

BEKIJK NOG MEER VACATURES (OF PLAATS ER ÉÉN)

Op www.erfgoedvrijwilliger.nl bekijk je nog meer erfgoedvrijwilligersvacatures in heel Nederland. Van gidsen bij molens en musea tot bestuursfuncties en meer! Ben je zelf werkzaam bij een erfgoedorganisatie en heb je een vrijwilligersvacature? Dan kun je deze gratis plaatsen via de website.

Activiteiten overzicht mei

Genre naam evenement	Locatie plaats	Datum	Tijd Meer info
Loki: Meesterschilder Lodwijk Bruckman	Het MOW Bellingwolde	t/m 3 mei	hetmow.nl Visit Groningen
Brainstorm Universiteitsmuseum	Groningen	t/m 10 mei	rug.nl/museum Visit Groningen
Sjoelbouwers! 120 jaar Synagoge	Synagoge Folkingestraat Groningen	t/m 10 mei	synagoge groningen.nl Visit Groningen
Supermario 40 jaar	Storyworld Groningen	t/m 17 mei	storyworld.nl Visit Groningen
BRAND! 200 jaar brandweer Delfzijl	MuzeeAquarium Delfzijl	t/m 25 mei	muzeeaquarium.nl Visit Groningen
Kunst of kringloop	Museum Stad Appingedam	t/m 31 mei	museumstadappingedam.nl Visit Groningen
Streekproductenmarkt Nienoord	Landgoedboerderij Oosterheerdt Leek	2 mei	10:00 - 16:00 streekproductenmarkt nienoord.nl
Orgeldemonstratie Hans Nomen	Sebastiaanskerk Warffum	2 mei	13:00 - 16:00 erfgoednieuws.nl
Wandeling door Middag-Humsterland	Molen Joeswerd Feerwerd	2 mei	13:00 - 15:30 groningen landschap.nl Visit Groningen
Streekmarkt Waddenmarkt	Waddengenot Pieterburen	3 mei	11:00 -17:00 waddengenot.nl Visit Groningen
Vrijheidsmaaltijd	Theater de Woudbloem Woudbloem	5 mei	18:30 - 21:30 beleefdewoudbloem.nl Visit Groningen
Troebadoers met o.a. Jan Henk de Groot	Cultuurhuis De Klinker Winschoten	6 mei	20:15 - 22:20 indeklinker.nl Visit Groningen
Orgeldag Noord Nederland	Divers GR, DR, FR	9 mei	hele dag hinzorgelleens.nl Erfgoednieuws
Fietsen langs Ploegkunst en landschap	Bezoekerscentrum Reitdiep Groningen	9 mei	10:00 - 14:00 groningen landschap.nl Visit Groningen
Orgelconcert Rien Donkersloot	Petruskerk Leens	9 mei	17:00 - 18:00 hinzorgelleens.nl Erfgoednieuws
Nationale Molendagen	Divers Nederland	9 & 10 mei	hele dag molens.nl
Streekmarkt Waddenmarkt	Waddengenot Pieterburen	10 mei	11:00 -17:00 waddengenot.nl Visit Groningen
Orgelconcert Toon Hagen	Nicolaïkerk Appingedam	10 mei	15:30 nicolaïkerk-appingedam.nl Erfgoednieuws
Festival Grasnepolsky	EMG & Zakkenloods Groningen	14 t/m 16 mei	divers grasnepolsky.nl Visit Groningen
Orgelconcert Gert van Hoef	Magnuskerk Bellingwolde	16 mei	19:30 pkn.bellingwolde.nl Erfgoednieuws
Groninger Folkgroep Törf	Cultuurwerkplts BC47 Borgercompagnie	16 mei	20:00 cultuurwerkplaatsbc47.nl Visit Groningen
Orgelconcert Peter Westerbrink	Farmsumer kerk Farmsum	16 mei	20:00 farmsum.aelis.nl Erfgoednieuws
Orgelconcert Laurens de Man	Petruskerk Leens	16 mei	20:00 hinzorgelleens.nl Erfgoednieuws
Waddenmarkt Waddengenot	Pieterburen	17 mei	11:00 - 17:00 waddengenot.nl Visit Groningen
Landschap (on)Kruidwandeling	Ennemaborg Midwolda	17 mei	13:00 - 15:00 groningen landschap.nl Visit Groningen
Voorjaars-orgelconcert Henk de Vries	Jacobuskerk Zeerijp	17 mei	16:00 erfgoednieuws.nl Erfgoednieuws
Streekproductenmarkt Ewsum	Borg Ewsum Middelstum	23 mei	10:00 - 16:00 streekproductenmarktewsum.nl
Orgelconcert Wibren Jonkers	Petruskerk Leens	23 mei	20:00-21:30 hinzorgelleens.nl Erfgoednieuws
Streekmarkt Waddenmarkt	Waddengenot Pieterburen	24 mei	11:00 -17:00 waddengenot.nl Visit Groningen
Borgen Dag van het Kasteel	Diverse borgen en kastelen Nederland	25 mei	hele dag dagvanhetkasteel.nl
Teddyberendag Museumspoorlijn STAR	Stadskanaal	25 mei	hele dag stadskanaalrail.nl Visit Groningen
Voortgang & Tegenwind: Groot denken	MuzeeAquarium Delfzijl	27 mei	20:00 erfgoedingroningen.nl Erfgoedpartners
Orgelconcert Albèrt Driessen	Dorpskerk Usquert	29 mei	20:00 erfgoednieuws.nl
Festival Terug naar het begin	Diverse kerken Eemsdelta	29 t/m 31 mei	hele dag terugnaarhetbegin.nl
Orgelconcert Matthias Havinga	Petruskerk Leens	30 mei	20:00 -21:30 hinzorgelleens.nl Erfgoednieuws
Streekmarkt Waddenmarkt	Waddengenot Pieterburen	31 mei	11:00 -17:00 waddengenot.nl Visit Groningen
Orgelconcert Vincent van Laar	Dorpskerk Zandweer	31 mei	15:30 erfgoednieuws.nl Erfgoednieuws

Activiteiten overzicht juni

Genre naam evenement	Locatie plaats	Datum	Tijd Meer info
Expositie Groeten uit Ter Apel	Museum Klooster Ter Apel	t/m 14 juni	kloosterterapel.nl Visit Groningen
Expositie Reflecties uit het verleden	Bezoekerscentrum Reitdiep Groningen	t/m 28 juni	groningerlandschap.nl Visit Groningen
Expositie Helden op wielen	Brandweermuseum, Hoogezand	t/m 30 juni	hbvvh.nl, Visit Groningen
Streekproductenmarkt Nienoord	Landgoedboerderij Oosterheerdt, Leek	26 juni	streekproductenmarktنيenoord.nl Visit Groningen
Orgelexcursie SGO	Sint-Willibrorduskerk Kloosterburen	6 juni	10:30 - 15:30 groningenorgelland.nl Erfgoednieuws
Inloop orgelconcert Kees Kugel	Liudgerkerk Garnwerd	6 juni	16:00 - 17:00 erfgoednieuws.nl
Duo concert	Lutherse Kerk Groningen	6 juni	20:00 slvk.nl Erfgoednieuws
Orgelconcert IJsbrand ter Haar	Petruskerk Leens	6 juni	20:00 - 21:30 hinszorgelleens.nl Erfgoednieuws
Re-enactment De Slag om Bourtange	Vesting Bourtange	6 & 7 juni	11:00 -18:00 bourtange.nl Visit Groningen
Streekmarkt Waddenmarkt	Waddengenot Pieterburen	7 juni	11:00 -17:00 waddengenot.nl Visit Groningen
Orgelconcert Vincent Hensen	Nicolaïkerk Appingedam	7 juni	15:30 nicolaïkerk-appingedam.nl Erfgoednieuws
Tunder en Buxtehude door Leonore Lub	Akerk Groningen	7 juni	15:30 akerk.nl Erfgoednieuws
Lezing Voortgang & Tegenwind	Berlagehuis Usquert	10 juni	20:00 erfgoedingroningen.nl Erfgoedpartners
Workshop Fotograferen kruidentuin	Museum Klooster Ter Apel Ter Apel	12 juni	11:00 -13:00 kloosterterapel.nl Visit Groningen
Festival Woldfestival	Fraeylemaborg Slochteren	13 juni	13:00 - 18:00 woldfestival.nl Woldfestival
Orgelconcert en lezing Leon Berben	Jacobskerk Zeerijp	13 juni	15:30 erfgoednieuws.nl Erfgoednieuws
Open torendag met inloop orgelconcert	Sebastianuskerk Noordwolde	13 juni	16:00 orgelnoordwoldegroningen.nl Erfgoednieuws
Inloop orgelconcert Ties Wildeboer	Liudgerkerk Garnwerd	13 juni	16:00 - 17:00 erfgoednieuws.nl
Orgelconcert Maurits Bunt	Petruskerk Leens	13 juni	20:00 hinszorgelleens.nl Erfgoednieuws
Groninger Molenweekend	Groningen	13 & 14 juni	hele dag erfgoedingroningen.nl
Streekmarkt Waddenmarkt	Waddengenot Pieterburen	14 juni	11:00 -17:00 waddengenot.nl Visit Groningen
Festival Muziek & Monument	Diverse kerken Oldambt	14 juni	12:00 -17:30 hintsorgelmidwolda.nl Erfgoednieuws
Orgelconcert Leonore Lub	Magnuskerk Bellingwolde	14 juni	16:00:00 pkn-bellingwolde.nl Erfgoednieuws
Inloop orgelconcert Rolf Wassens	Liudgerkerk Garnwerd	20 juni	16:00 - 17:00 erfgoednieuws.nl
Kerk en Borg Uithuizen	Jacobikerk Uithuizen	20 juni	16:00:00 arpschnitherorgeluthuizen.nl Erfgoednieuws
Orgelconcert Sander van den Houten	Farmsumer Kerk Farmsum	20 juni	20:00:00 erfgoednieuws.nl Erfgoednieuws
Orgelconcert Evan Bogerd	Petruskerk Leens	20 juni	20:00 -21:30 hinszorgelleens.nl Erfgoednieuws
Streekmarkt BLAD fair	OLM Het Hoogeland Warffum	21 & 21 juni	10:00 - 17:00 hethoogeland.com
Tuinen Zomertuinen marathon	Diverse tuinen Groningen, Drenthe	20 & 21 juni	hettuinpadop.nl
Kunstroute Westerwolde Rijgt	Diverse locaties Westerwolde	20 t/m 28 juni	divers westerwolderijgt.nl Visit Groningen
Streekmarkt Waddenmarkt	Waddengenot Pieterburen	21 juni	11:00 -17:00 waddengenot.nl Visit Groningen
Wandeling Zomerwandeling	Ennemaborg Midwolda	21 juni	13:00 -15:30 groningerlandschap.nl Visit Groningen
Midzomernachtconcert	Lutherse Kerk Groningen	21 juni	21:30:00 slvk.nl Erfgoednieuws
Streekmarkt Westerwolde Rijgt FAIR	Gasterij Smeerling	24 juni	10:00 - 17:00
Literatuur Dichters in de Prinsentuin	Martinikerkhof Groningen	26 t/m 28 juni	divers noorwoord.nl Noordwoord
Streekmarkt Boerenmarkt	Borg Ewsum Middelstum	27 juni	10:00 - 16:00 streekproductenmarktewsum.nl
Inloop orgelconcert Albert Viersen	Liudgerkerk Garnwerd	27 juni	16:00 - 17:00
Marktconcert Jaime González-Sierra	Jacobikerk Uithuizen	27 juni	16:00 -16:45 arpschnitherorgeluthuizen.nl Erfgoednieuws
Orgelconcert Leo van Doeselaar	Petruskerk Leens	27 juni	20:00 - 21:30 hinszorgelleens.nl Erfgoednieuws
Streekmarkt Waddenmarkt	Waddengenot Pieterburen	14 juni	11:00 -17:00 waddengenot.nl Visit Groningen
Expositie Stad van De Ploeg	Kunstcentr. De Ploeg Wehe den Hoorn	t/m 16 aug	kunstcentrumdeploeg.nl Visit Groningen
Expositie kunstkring Westerwolde	Vestingmuseum Oudeschans	t/m 15 nov	vesting-oudeschans.nl Visit Groningen
Expositie Hooggeëerd publiek	Menkemaborg Uithuizen	t/m 31 dec	menkemaborg.nl Menkemaborg
Expositie LEGO Fabuland	LEGiO Museum Grootegast	t/m 31 jan	museumpleingrootegast.nl Visit Groningen

De wind in de zeilen of kleppen brengen? Word molenaar!

Tekst: Johan van Dijk, voorzitter Gilde van Molenaars afdeling Groningen

Molens kunnen niet zonder molenaars. Het Gilde van Molenaars (GVM) is al sinds 1972 dé organisatie die zorgt voor enthousiaste mensen die het eeuwenoude ambacht bewaren en doorgeven. Sinds 2017 wordt dit ambacht door UNESCO erkent als immaterieel erfgoed. Het GVM is een landelijke organisatie met 11 regionale afdelingen.

Is het na het lezen van deze Zelfzwichter gaan kriebelen om ook zelf de wind in de zeilen of de kleppen te brengen? De afdeling Groningen kent tien instructiemolens. De instructeurs geven graag uitleg over de opleiding en via de website www.gildevanmolenaars.nl is het mogelijk om belangstelling kenbaar te maken en eens mee te lopen op een instructiemolen in de buurt.

Binnen de afdeling Groningen zijn de volgende instructiemolens te vinden:

- Koren- en pelmolen De Hoop in Garsthuizen
- Poldermolen De Helper in Haren/Paterswoldsemeer
- Korenmolen Nieberter Molen in Niebert
- Korenmolen Hunsingo in Onderdendam
- Koren- en pelmolen De Vier Winden in Pieterburen
- Poldermolen De Groote Polder in Slochteren
- Poldermolen Weddermarke in Wedderbergen
- Koren- en pelmolen Dijkstra in Winschoten
- Koren- en pelmolen De Ster in Winsum
- Houtzaag- en korenmolen Fram in Woltersum

Molenaar op de stelling van koren- en pelmolen De Leeuw, Zeerijp; foto: Jelte Oosterhuis

Korenmolen Nieberter Molen

Bijzonder aan de Nieberter Molen is de vorm. Als enige molen in de provincie Groningen is de molen geen achtkant of een ronde stenen molen, maar een zogenaamde zeskante stellingmolen. Zeskanten werden veel minder gebouwd in Nederland dan de meer gangbare achtkante molens. De reden hiervan was dat een achtkant als sterker bekend stond dan een zeskant. Voordeel was dat bij een zeskant twee 'velden' van de molen kwamen te vervallen en dat daarbij minder hout voor de bouw nodig was.

Foto: Jelte Oosterhuis

Erfgoed
Groningen